

Kannanotto lausuntoon Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista 2022

Muutosehdotuksemme kohdistuvat Kasvan, liikun, kehityksen lukuun s. 46 (perustelut jäljempänä):

1. Ensimmäinen kappale, ehdotamme keltaista kohtaa lisättäväksi

Kasvan, liikun ja kehityksen oppimisen alueeseen sisältyy liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle, tarjota kehotunnekasvatusta ja kehittää lasten turvataitoja yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

2. Viimeinen kappale, ehdotamme keltaisia kohtia lisättäväksi

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lapsia ohjataan myönteiseen kehoitsetuntoon ja kehonkuvaan. Lasten ikätasoisista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Lapset saavat tietoa oikeudestaan turvalliseen elämään, arvostavaan kohteluun ja fyysiseen koskemattomuuteen. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Lausunnolla olevassa, uusitussa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2022 puuttuvat sanat lapsen seksuaalisuus, seksuaalikasvatus tai kehotunnekasvatus, turvataidot, digiturvataidot tai fyysinen koskemattomuus. Tämä on korjattava. Pienilläkin lapsilla on oikeus ikätasoiseen tietoon, turvaan ja hyvinvointia tukevaan kohteluun.

Asia korjaantuu yllä olevan korjauksen kautta, kun

- Lasten kehotunnekasvatus tai ikätasoinen seksuaali- ja turvataitokasvatus mainitaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2022

- Kaksivuotisessa kokeilu-esiopetussuunnitelmassa mainitut, upeat ja tänä päivänä äärimmäisen tärkeät lauseet (alla) tulisivat myös varhaiskasvatussuunnitelmaan mukaan.
 - ”Esiopetuksessa ohjataan myönteiseen kehoitsetuntoon ja kehonkuvaan.” (s. 54)
 - ”Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti.” (s. 54)
 - ”Esiopetuksen tehtävänä on luoda pohjaa terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle ja liikunnalliselle elämäntavalle sekä kehittää lasten terveysosaamista ja turvataitoja.” (s. 52)
 - ”Lapset saavat esiopetuksessa tietoa oikeudestaan turvalliseen elämään, arvostavaan kohteluun ja fyysiseen koskemattomuuteen.” (s. 54)

Asiantuntijatyöryhmä

Tämän kannanoton valmistelun ja perustelut on laatinut asiantuntijatyöryhmä:

- Lastenpsykiatri, asiantuntijalääkäri Raisa Cacciatore Väestöliitto
- Varhaiskasvatuksen professori Nina Sajaniemi Itä-Suomen Yliopisto
- Seksuaaliterveyden asiantuntija, Suss Åhman, Folkhälsan
- Luokanopettaja, teatteri-ilmaisun ohjaaja, Kaisa-Maria Poikela, Inarin koulu
- VO, hankevastaava Henriikka Kangaskoski Väestöliitto

Tausta ja perustelut

Lasten oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, kehorauhaan ja iänmukaisiin tunne- ja vuorovaikutustaitoihin edellyttää lapsen kehotunnekasvatuksen mainitsemisen osana lapsen terveen ja turvallisen kasvun ja kehityksen tukea.

- Kehotunnekasvatus eli lasten ikätasoinen seksuaali- ja turvataitokasvatus on saatava velvoittavaksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Suunnitelma ei toistaiseksi sisällä lainkaan mainintoja seksuaalikasvatuksesta tai seksuaalisuudesta. Pienilläkin lapsilla on oikeus ikätasoiseen tietoon ja koulutetun henkilöstön asianmukaiseen kohteluun sekä taitoon suojella lasta.
- Kirjaukset pitää saada yhtenäisiksi ja nyt siihen on hyvä mahdollisuus, kun vasuja muutetaan varhaiskasvatuksen kolmiportaisen tuen lain myötä. Lausunnolla olevasta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista 2022 puuttuvat sanat lapsen seksuaalisuus, turvataidot, digiturvataidot, fyysinen koskemattomuus ja kehoitsetunto (vaikka monta hyvää lausetta kehoon liittyen sisältääkin). Opetushallituksen kaksivuotisessa kokeilu-esiopetussuunnitelmassa) nämä sanat ovat.
- Näillä kunnilla: Alavieska, Espoo, Helsinki, Iitti, Kaarina, Kajaani, Kauhajoki, Kurikka, Lempäälä, Liperi, Nokia, Oulu, Parikkala, Pirkkala, Pyhtää, Rautjärvi, Riihimäki, Rovaniemi, Tampere, Turku, Vantaa, Vesilahti, Ylöjärvi on jo seksuaalikasvatus tai kehotunnekasvatus alueellisessa velvoittavassa vasussaan. Nämä kunnat kattavat jo noin 50% alle

kouluikäisistä lapsista. Tämä on varhaiskasvattajien kannanotto kentältä. Se on saatava tasapuoliseksi.

- Väestöliitto on saamiensa hankerahoitusten avulla kouluttanut varhaiskasvatuksen henkilöstöstä tähän mennessä vain n. 2%. Koulutuksiin tulevat jo aiheesta kiinnostuneet. Usein kysytään, voivatko vanhemmat kieltää lapseltaan kehotunnekasvatuksen? Periaatteessa voivat, niin kauan kun se ei ole avoimesti velvoittavana vasussa.
- Ammattilaisten osaaminen ja halukkuus toteuttaa seksuaalikasvatusta vaihtelevat, eivätkä lapset saa yhtäläisiä ja ikään sopivia vastauksia, eivätkä tietoa, taitoa tai myönteistä asennetta hyvinvoinnin ja terveen seksuaalisen kehityksen varmistamiseksi.
- Lasten oikeus turvalliseen kasvuympäristöön ja iänmukaisiin tunne- ja vuorovaikutustaitoihin.

Tutkimukset:

Lapsen seksuaalisuus ilmenee päivähoitossa Suomessa:

- Sandnabba, Santtila, Wannäs ja Krook, 2003 (Age and gender specific sexual behaviors in children): Jo pienen lapsen seksuaalisuus ilmenee päivähoitossa monin tavoin, kuten puheissa, rooli- ja kotileikeissä ja oman ja muiden kehojen tutkimisena, vertailuna ja kosketteluna sekä sukuelinten kosketteluna. Esimerkiksi enemmän kuin joka kymmenes (12%) 2-3-vuotias poika kosketteli sukupuolielimiään muiden nähden päiväkodissa, leikki-ikäisistä näin teki yksi neljästä (25%) ja kouluiän kynnyksellä olevista pojista yksi kolmesta teki näin muiden nähden (32%). Tyttöjen keskiarvo oli 9% ja poikien 25%. Yli 10% 4-5-vuotiaista sekä tytöistä että pojista unnuttaa avoimesti päivälevolla. Mitä pienempi lapsi, sen kehollisempi hän on ja sen avuttomampi tunnesäätelyssään. Kuivaksi oppimiset, pottaharjoittelu ja vaippapesut ovat erittäin kehollisia ja ammattilaiset koskevat ja puhuvat lasten seksuaalisia kehonosia. Silloin arvostava puhe ja kosketus on tärkeää ja on oikea hetki puhua yksityisyydestä ja kehon oikeuksista ja opettaa tarvittavat tunne- ja vuorovaikutustaidot. Myös sukupuoliroolit ovat kotileikkien aikaan pinnassa, samoin lisääntyminen taaperoperheissä. Lapset kysyvät ja leikkivät asioita myös seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyen ja heillä on näihin liittyvää kiusantekoakin. Mitä pienempi lapsi, sen kehollisempi, avuttomampi ja turvattomampi hän on.
- Cacciatore ym., 2020: (Verbal and Behavioral Expressions of Child Sexuality Among 1–6-Year-Olds as Observed by Daycare Professionals in Finland): Varhaiskasvatuksen henkilöstö havaitsi päivittäin laajan kirjon lasten avoimia seksuaalisia ilmaisuja ja salattuja leikkejä. Lapset oppivat jatkuvasti seksuaalisuudesta, rakensivat kehon arvostusta ja kehittivät taitoja, joita tarvitaan estämään ei-toivottuja seksuaalisia kokemuksia. Keskeistä oli lasten ihastuminen, nauttiminen ja uteliaisuus kehosta sekä varhainen tietoisuus normeista.

- Öhrmark, Lotta 2021 (Mitä 3–6-vuotiaat lapset tietävät seksuaalisuudesta?) Pro gradu, HY: Lukuisissa ohjeistuksissa seksuaalikasvatuksesta toistuu sanapari ikätasoisesta seksuaalikasvatuksesta. Ei kuitenkaan ole selvää, mikä on 2020-luvulla kasvavien, alle kouluikäisten suomalaislasten ikätasoinen tietotaso seksuaalisuuteen liittyvissä aiheissa. Epämääräisyys antaa paljon tilaa subjektiivisille tulkinnoille siitä, mikä on ikätasosta tietoa, jota pienille lapsille voidaan tarjota. Tutkimus kertoi lasten tietotasosta.
- Cacciatore ym. 2020 (An alternative term to make comprehensive sexuality education more acceptable in childhood) Kutsumme pienten lasten seksuaali- ja turvataitokasvatusta kehotunnekasvatukseksi, koska kansallisessa kyselyssämme 2013-14 (n>1100) pienten lasten vanhemmat ja ammattilaiset vastustivat seksuaalikasvatus-sanaa sen herättämien väärintulkintojen vuoksi. Tutkimuksessamme lapset ilmensivät eniten kehoon ja tunteisiin liittyviä seksuaalisuuden alueita päivähoitossa, jolloin kehotunnekasvatus-sana kuvaa lapsen tietotarpeen fokusta.

Muut selvitykset, tilastot ja kannanotot:

- Suomalaisista 1–6-vuotiaista 77% kävi päiväkodissa tai esikoulussa 2020. Varhaiskasvatusalan henkilöstöltä kuitenkin puuttuu koulutusta ja ohjeita vastataksaan lasten kehitykseen liittyviin seksuaalisiin ilmaisuihin, kysymyksiin ja tarpeisiin, ja heidän on arvattava, mikä on normaalia, poikkeavaa tai hälyttävää käyttäytymistä.
- Opetusministeri Li Andersson totesi 26.10. 21 etsivänsä [ratkaisuja varhaiskasvatuksen ongelmiin](#).
- Seksuaalikasvatuksessa on usein painotettu lähinnä kansanterveydellisiä näkökulmia, mutta viime aikoina huomiota on saanut myös laajempi, yksilön edun ja hyvinvoinnin näkökulma (WHO, 2010). Seksuaalikasvatus tukee muun muassa lapsen positiivista kehonkuvaa, itsetuntoa, ihmissuhde- ja tunnetaitojen kehitystä sekä omien rajojen tuntemista (WHO, 2010). Nämä ovat koko ihmisyyden ja identiteetin rakentumisen pohja, jonka päälle yhteiskunnan tulevat rakentajat rakentuvat.
- Kouluterveyskyselyn mukaan joka kymmenes 10-11v tyttö on kokenut seksuaalista häirintää ja ahdistelua viimeksi kuluneen vuoden aikana. Tyttöjen kokema seksuaalinen häirintä/ahdistelu lisääntynyt vuodessa yli 100 %. Yli kymmenen prosenttia Suomen tytöistä on todella paljon. Myös poikien kokema häirintä/ahdistelu on lisääntynyt kahdella prosentilla vuodessa ja on jo yli 6 %.
- ”Keho on leikki 2” -hankkeemme (OPH 2021) varhaiskasvatuksen ja alakoulun henkilöstö kertoi, että pojista suuri osa on kohtaa mm. munille potkimista. Pojat eivät tunnista sitä seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyväksi väkivallaksi, eivätkä aikuisetkaan, vaan he puhuvat lasten välisesti ”tyhmästä leikistä”.
- Poliisille tulleet alle 10-vuotiaisiin **lapsiin kohdistuvat seksuaalirikosepäilyt** lisääntyvät niin, että vuosittain näitä ilmoituksia tehdään lähes 400 maassamme (vuonna 2020 87

ilmoitusta 0-4-vuotiaisiin ja 294 ilmoitusta 5-9-vuotiaisiin liittyen). Tämä on valtava määrä ottaen huomioon, että ilmiön tunnistaminen ja ilmoitusvelvollisuus ovat usein heikosti osattuja.

Mietinnöt ja ohjaavat asiakirjat:

Viitaan mietintöön Sivistysvaliokunnan lausuntoon sisäisen turvallisuuden selonteosta

Valiokunnan lausunto SiVL 18/2021 vp VNS 4/2021 vp

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Sivut/SiVL_18+2021.aspx

- (27) Valiokunta aikaisempaan mietintöönsä (SiVM 2/2020 vp) viitaten korostaa varhaiskasvatuksen ja koulujen asemaa ongelmien ennaltaehkäisyssä. Kouluilla ja varhaiskasvatuksella on merkittävä tehtävä huolehtia lasten ja nuorten terveestä kasvusta.
- (28) Valiokunta edellä mainitussa mietinnössään toteamansa uudistaen korostaa tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimisen ja kehotunnekasvatuksen tärkeää merkitystä varhaiskasvatuksesta alkaen. Edellä mainitut Tunne- ja vuorovaikutustaidot auttavat kertomaan omista tunteista ja kokemuksista, ymmärtämään toisten tunteita sekä keskustelemaan vaikeistakin asioista. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjaantumista tukevaa ohjaamista on tarpeen järjestää myös osana mediakasvatusta, jotta lisätään ymmärrystä siitä, että myös digitaalisilla alustoilla esiintyvä kiusaaminen on vahingollista. Myös kehotunnekasvatus ja turvallisuustaitojen opettaminen lapsen ja nuoren kehitysvaihe ja ikäkausi huomioiden on tärkeää turvallisen kasvun, oman ja muiden turvallisuuden sekä turvallisuudentunteen vahvistamiseksi, jotta lapset oppivat suojaamaan itseään ja kunnioittamaan toista.

Ohjaavat kansalliset ja kansainväliset asiakirjat

- WHO:n seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010
- UNESCO:n Tekninen opas seksuaalikasvatukseen: näyttöön perustuva lähestymistapa 2018
- Euroopan Lapsiasiain valtuutettujen resoluutio 2017
- Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätös 2018.
- Lanzaroten sopimus, Lasten oikeuksien sopimus,
- OPH:n Vasu, leops ja ops mahdollistavat alle 9-vuotiaille, mutta eivät velvoita. Uusi kaksivuotinen kokeilu-LEOPS velvoittaa, mutta koskee harvoja.
- Kansallinen lapsistrategia 2021
- Marinin hallitusohjelman raportissa tavoitteina on vahvistaa henkilöstön osaamista: seksuaalikasvatus ja kiusaamisen ehkäisy
- THL Väkivallaton lapsuus -toimintaohjelma 2021-2025, s.165-186, jossa kehotunnekasvatus suositetaan velvoittavana kaikille lapsille.

Kehotunnekasvatus

Lasten kehotunnekasvatuksen toteutuminen tarkoittaa, että lasten parissa toimivat ammattilaiset saavat koulutuksissa voimavarat, tiedot, taidot ja tutkimuksiin perustuvat mallit ja materiaalit maksutta (vaestoliitto.fi/kehotunnekasvatus) mm.

- Puhua luontevan avoimesti, ilman häpeää ja tabuja lapsen kehoon, kehitykseen ja kehon toimintoihin liittyvistä asioista. Lopettaa lasten kielto puhua lapselle ajankohtaisista vessa-asioista (esim. käyttämällä "vessasana"-termiä) joka muodostaa lapselle puhumattomuuden tabun.
- Tunnistaa lapsen tavanomainen seksuaalinen käytös ja kehitys, ohjaamaan siinä ja erottamaan se huolestuttavasta.
- Tunnistaa ja puuttua lasten kokemaan seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyvään kiusaan/häirintään (lasten tai aikuisten taholta); ennaltaehkäisevästi, leimaamatta ja rankaisematta, tunne- ja vuorovaikutustaitoja vahvistaen.
- Tunnistaa lapsen seksuaalinen oireilu, ja ohjata lapsi turvallisesti, asiaisesti ja lasta rankaisematta avun piiriin. Osata ilmoitusvelvollisuus. Seksuaalisen väkivallan kokemukset jäävät piiloon, elleivät aikuiset tunnista sitä, eivätkä lapset uskalla puhua.
- Opettaa turvataitoja voimavarakeskeisesti, taito-opetuksena arjen vuorovaikutustilanteissa, pelottelematta. Opettaa digiturvataitoja kaikkein pienimmillekin.
- Tukea lapsen myönteistä kehonkuvaa, kehoitsetuntoa, oman ja toisten kehon kunnioittamista ja oikeutta päättää kosketuksesta.
- Toimia sukupuolitietoisesti ja tasa-arvoisesti, moninaisuutta kunnioittaen.
- Tukea vanhempia kehotunnekasvatuksessa.

Helsinki, 25.11.2021

VÄESTÖLIITTO RY

Eija Koivuranta
toimitusjohtaja

Raisa Cacciatore
asiantuntijalääkäri, lastenpsykiatri

Lähteet

- WHO:n seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa (2010). Suuntaviivat ja sisällöt poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille ikätasaisen seksuaalikasvatuksen sisällöistä.

- Korpilahti, U., Kettunen, H., Nuotio, E., Jokela, S., Nummi, VM., Lillsunde, P. (toim.), 2019, [Väkivallaton lapsuus : toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025](#) R Cacciatore, K Porras, M Kalland: 'Turvallinen kehotunne- ja seksuaalikasvatus'.
- Euroopan lapsiasiainvaltuutettujen resoluutio 2017. ENOC Position statement: Comprehensive relationship and sexuality education: The right of children to be informed. <http://enoc.eu/?p=1795>.
- Lanzaroten sopimus (2011), Euroopan neuvoston yleissopimus, jonka Suomi on allekirjoittanut lapsiin kohdistuvan seksuaalisen riiston vastaisesta työstä.
- Sandnabba, N. K., Santtila, P., Wannäs, M., & Krook, K. (2003). Age and gender specific sexual behaviors in children. Child Abuse and Neglect, 27(6), 579–605. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(03\)00102-9](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(03)00102-9)
- Cacciatore, R., Korteniemi-Poikela, E. & Kaltiala, R. (2019), 'The Steps of Sexuality—A Developmental, Emotion-Focused, Child-Centered Model of Sexual Development and Sexuality Education from Birth to Adulthood', International Journal of Sexual Health, vol. 31, no. 3. <https://doi.org/10.1080/19317611.2019.1645783>
- Cacciatore, R., Ingman-Friberg, S.M.L, Lainiala, L.P. & Apter, D.L. (2020), Verbal and Behavioral 'Expressions of Child Sexuality Among 1–6-Year-Olds as Observed by Daycare Professionals in Finland', Archives of Sexual Behavior, vol. 49. <https://doi.org/10.1007/s10508-020-01694-y>
- <https://ihmisoikeusliitto.fi/tyomme/fgm-ja-klv/silpomisen-vastainen-tyo/>
- YK:n Lasten oikeuksien sopimus (1989) Lasten oikeus tietoon, turvaan ja koulutukseen.
- [Rikosilmoitustilastot, Tilastokeskus.](#)
- Kouluterveyskysely, [10-11-vuotiaiden kokema häirintä ja ahdistelu.](#)
- [Varhaiskasvatus 2020 Tilastoraportti 32/2021 27.9.2021](#)